

СЕКЦІЯ
СУДОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

Національного університету «Одеська юридична академія»

**ЩОДО ВИКЛЮЧНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ СУДУ
ТА ЇЇ ПОШИРЕННЯ НА ВСІ ПРАВОВІДНОСИНИ
В СВІТАІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ**

Відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикції судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі [1, ст. 141].

Згідно з Пропозиціями Робочої групи з питань правосуддя щодо внесення змін до Конституції України до ч.2, 3 ст. 124 Конституції України пропонується внести зміни та викласти статтю в наступній редакції: «Юрисдикція судів поширюється на будь-які спори щодо прав, свобод, інтересів та обов'язків особи та будь-яке кримінальне обвинувачення проти неї. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи. Законом може бути передбачений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору».

Зміни, що пропонуються є суттєвим кроком в судовій реформі, що триває в Україні та потребують аналізу.

По-перше, слід проаналізувати визначення поняття юрисдикція. Не зупиняючись на окремих дискусіях слід зазначити, що в законодавстві використовується декілька понять «юрисдикція», «підвідомчість» та «компетенція». Поняття «юрисдикція» походить від двох латинських слів: «jus — право та dice — говорю, тобто в перекладі з латинської «говорити про право». Як зазначено в тлумачному словнику Ожегова С.І.: «юрисдикція — правомочність здійснювати суд, вирішувати правові питання [2, С. 903]. Слід погодитися із думкою Г.С. Волосатого, висловленою в літературі, що підвідомчість та юрисдикція є синонімічними поняттями, які слід розглядати з двох сторін: 1) як коло юридичних справ, що віднесені до ведення того чи іншого юрисдикційного органу,

2) як правовий зв'язок, що існує між юридичною справою та юрисдикційним органом, що зумовлює належність конкретної категорії справи до предмету ведення цього органу [3, С. 171]. Тобто під юрисдикцією слід розуміти компетенцію відповідного органу з розгляду кола справ, зумовленого характеристикою справи, що віднесена законом до його розгляду. Термін юрисдикція, як свідчить аналіз законодавства, більш використовується законодавцем, ніж розгляд справ судом (на це звертає увагу Пленум Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ в п. 2 Постанови «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» зазначаючи : «Цивільна юрисдикція — це визначена законом сукупність повноважень судів щодо розгляду цивільних справ, віднесених до їх компетенції (стаття 15 ЦПК).» [4, Ст. 171]. Термін підвідомчість вживається до розподілу компетенції між судовими органами та іншими органами щодо розгляду правових питань. Тому, слід дійти висновку, що термін юрисдикція є підвідомчістю справ суду.

По-друге, слід зазначити той факт, що виключна юрисдикція суду була закріплена нещодавно, а саме в 1996 році в Конституції України, що остаточно віддало керівну роль в механізмі захисту прав — суду.

В слід за закріпленням даної норми у Конституції, можна прослідкувати послідовне реформування законодавства та приведення його у відповідність до зазначеного положення. У 1996 році в п.8 Постанови «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» Пленум Верховного Суду України, зазначає: «Суд не має права відмовити особі в прийнятті позовної заяви або скарги лише з тієї підстави, що його вимоги можуть бути розглянуті у передбачуваному законом досудовому порядку» [5, С. 23]. Наслідком наділення судів виключною компетенцією в подальшому призвело до підвищення звернення осіб за захистом прав до суду, формування сильної та ефективної судової влади, укріплення професійного розгляду спорів. Зокрема, був виключений тривалий етап, коли особа змушена була звертатися спочатку в порядку досудового захисту до державних органів, а згодом, не погоджуючись із отриманим рішенням, знов до суду.

Норми щодо посилення ролі суду в механізмі захисту прав стали наслідком розвитку правових ідей, що були проголошені «Декларацією прав свобод людини та громадянина», що була ратифікована Верховною Радою України [6, ст. 3103]. В ст. 8 зазначається: «Кожна людина має право на ефективне поновлення у

правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом». В ст. 10 вказується, що кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з дотриманням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом. Відповідно до п. 1 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» суди мають враховувати, що забезпечення кожному права на справедливий суд та реалізація права особи на судовий захист мають здійснюватися з урахуванням норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини, які відповідно до статті 17 Закону України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» застосовуються судами при розгляді справ як джерело права.

Відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції 1950 року кожен при вирішенні спору щодо його цивільних прав та обов'язків має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом (стаття 8 Закону № 2453-VI).

Тобто позиція Європейської спільноти з зазначеного питання, також, є очевидною, та, як вбачається з неглибокого історичного аналізу й зумовила вітчизняного законодавця сформулювати законодавчі підстави виключної юрисдикції суду.

Тому встановлення можливості повернення до обов'язкового досудового врегулювання спору здається кроком назад, що нівелює досягнуті результати щодо створення умов захисту прав, свобод та інтересів неупередженим, професійним судом, як зазначалося в Декларації.

Можливість вибору форми захисту: звернутися до суду або ж до інших органів з приводу захисту, тобто альтернативна підвідомчість, дає можливість знизити тиск на судову систему та надати особі право вибору засобу захисту, та більш відповідає принципу демократизму. На створення налагодженого механізму судового захисту в Україні пішли роки, а встановлення обов'язкового

досудового порядку врегулювання спору призведе до нівелювання вже отриманих результатів налагодженої системи судового захисту. Тому встановлення обов'язкового досудового порядку врегулювання спору, здається, призведе лише до обов'язку формально його дотримуватися, що не тільки буде ускладнювати процес захисту, а й призведе до затягування отримання результатів відновлення порушено права. Виходом з такої ситуації вбачається встановлення ефективного, дієвого за своїм змістом, інституту альтернативного суду досудового врегулювання спору.

Література:

1. Конституції України: Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради від 23 липня 1997 року. — №30. — 1996. — Ст.141.
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка.: М. — 1996. — С.903.
3. Гражданский процесс Украины / Под ред. Ю.С. Червоного: К. Истина. — 2006. — С. 171.
4. Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ №3 від 1.03.2013 року // Режим доступу Офіційний сайт ВРУ: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v000374013/print144584832549966>
5. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 року // Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та цивільних справах. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — К., 2004. — №11. — С. 23.
6. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України від 15 грудня 2008 року. — №93. — Ст.3103.

Іліопол І.М.

*асистент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В СВІТАІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ

Відповідно до статті 2 частини 3 Міжнародного пакту про громадські і політичні права від 16.12.1996 року, кожна держава зобов'язана забезпечити кожній особі, права і свободи якої порушено